

> Retouradres Postbus 20401 2500 EC Den Haag

De heer prof. dr. ir. R. Rabbinge
De heer ing. L.I. van Dellen MAB
p/a Postbus 9221
6800 KB ARNHEM

Programma DG Stikstof

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

Ons kenmerk

DGS / 22375875

23 AUG 2022

Datum

Betreft Reactie brief d.d. 21 april 2022 'Oproep gelijke stikstof behandeling sectoren'

Geachte heer Van Dellen, geachte heer Rabbinge,

Hartelijk dank voor uw brief d.d. 21 april jl. waarin u aanbevelingen doet voor het huidige en toekomstige stikstofbeleid van het kabinet. Via deze brief geef ik reactie op uw suggesties en adviezen, hetgeen ik mede namens mijn collega, de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zal doen.

Verhouding ammoniak en stikstofoxiden

In uw brief pleit u voor een gelijke behandeling van alle sectoren in het oplossen van de stikstofopgave. Zoals ik onder andere in mijn brief van 10 juni jl.¹ heb aangegeven, staat het kabinet voor een evenredige bijdrage van alle betrokken sectoren. De stikstofopgave is er immers niet één van één enkele sector. Dat betekent dat het kabinet uiterlijk begin 2023 indicatieve emissiedoelen voor de stikstofuitstoot van NOx-sectoren, zoals industrie en mobiliteit, zal presenteren. Op dit moment wordt gewerkt aan het proces om tot invulling van deze indicatieve doelen te komen. In juli 2023 worden deze doelen definitief gemaakt, parallel aan de definitieve regionale emissiedoelen voor NH₃.

U geeft aan dat het depositiepatroon en -gedrag van ammoniak vrijwel gelijk is aan die van de stikstofoxiden van de sectoren industrie en mobiliteit. Een gelijke behandeling van de agrarische sector ligt daarom volgens u voor de hand. Vorig jaar is door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) onderzoek² gedaan naar het verschil in verspreidingspatroon van beide stoffen in verschillende sectoren. Het RIVM kwam daarbij tot de conclusie dat de stikstofbijdrage van de industrie zich over een veel groter oppervlak verspreidt dan dat van de landbouwsector. Dit komt omdat in deze sector meestal een hoge schoorsteen wordt gebruikt en veelal NOx wordt uitgestoten. Relatief hoge bronnen met NOx (industrie, luchtvaart) zorgen voor de meer dunne, diffuse deken. Er is daarbij minder sprake van piekbelastingen nabij de bron. In de landbouwsector daarentegen gaat het vooral om ammoniak van lage bronnen. Ammoniak verspreidt minder ver en een lage bron zorgt voor meer piekbelasting. De sector wegverkeer valt qua verspreiding tussen industrie en landbouw in.

¹ [Kamerbrief bij aanbieding startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

² [RIVM Brieffrapport bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

Vanwege het verspreidingskarakter van NH₃, de diverse gebiedspecifieke factoren die een rol spelen (in relatie tot natuur, klimaat, bodem en water) en de benodigde transitie in de landbouw kiest het kabinet voor een gebiedsgerichte aanpak van ammoniakemissies. Hiervoor zijn en worden regionale processen ingericht. Omdat NO_x-emissies van onder andere industrie en mobiliteit in het algemeen minder tot piekbelastingen in Nederlandse Natura 2000-gebieden leiden, maar wel bijdragen aan deze 'stikstofdeken', is het bij deze sectoren effectiever om de stikstofbelasting via voornamelijk generiek beleid te verlagen. Dit gebeurt onder andere vanuit het Klimaatakkoord, het Schone Lucht Akkoord, de structurele aanpak stikstof en Europese regelgeving. De reductie van NO_x die (landelijk) plaatsvindt, draagt zo bij aan reductie van de 'stikstofdeken'. Waar dit effectief is, is er overigens aanvullend ruimte in de gebiedsprocessen voor maatwerk, bijvoorbeeld ten aanzien van lokale piekbelasting. Dit geldt zowel voor de agrarische als industriële sector.

Innovatiespoor

In uw brief doet u eveneens de oproep dat het effectiever en goedkoper is om voor de agrarische sector in te zetten op 'Best Technical Means en op Best Ecological Means' om zo het doel van emissiereductie in de landbouw te behalen. Ik onderschrijf dat met technische innovatie en aanpassingen in de bedrijfsvoering de uitstoot van stikstof teruggebracht kan worden. Niet voor niets schreef de minister van LNV dat *"door innovatief ondernemerschap de Nederlandse land- en tuinbouw letterlijk en figuurlijk groot is geworden. Hoogwaardige productie van voedsel gaat samen met een hoog niveau van kennis, technologie en innovatie."*

Zoals mijn collega in zijn brief over perspectief voor agrarische ondernemers heeft aangegeven,³ zijn er voor agrarische ondernemers die blijven en de omslag naar kringlooplandbouw maken, verschillende sporen om bij te dragen aan de doelstellingen. Het kan daarbij gaan om extensiveren, innoveren of verplaatsen. Bij het technisch innovatiespoor investeren ondernemers bijvoorbeeld in emissiearme stallen, mestverwerking, precisietechnieken en robotisering. Bij de inzet op innovatieve technieken hecht ik eraan erop te wijzen dat we in de landbouwsector voor meerdere grote opgaven staan náást stikstof, waaronder de klimaat- en wateropgave. Een te eenzijdige inzet op stikstofreducerende technieken kan ertoe leiden dat er niet gekozen wordt voor een integrale oplossing en kostbare lock-ins ontstaan, waardoor er vanuit de andere opgaven een additionele inzet nodig is.

Technische innovaties kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het doelbereik, maar hiermee kunnen niet alle doelen volledig behaald worden. Daarom zullen alle sporen gebruikt moeten worden in de omslag naar kringlooplandbouw en zal er ook sprake zijn van beëindiging van agrarische bedrijven. Het kabinet kiest bewust voor een integrale aanpak waarbij er ook op maatregelenniveau gekeken wordt naar een koppeling van opgaven. Ik verwijs hierbij ook naar rapporten van onder andere het Planbureau voor de Leefomgeving.⁴

³ [Kamerbrief over perspectief voor agrarische ondernemers | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁴ [Naar een uitweg uit de stikstofcrisis | PBL Planbureau voor de Leefomgeving](#)

In de gebiedsgerichte aanpak kijken provincies welke oplossing past in een gebied. Daarbij zal altijd sprake zijn van een combinatie van maatregelen. In het coalitieakkoord zijn daarom indicatieve budgetten gereserveerd voor onder andere opkoop, innovaties en het versterken van het ondernemerschap. Wanneer gekozen wordt voor opkoop staat het gericht beperken van depositie voorop, daarbij worden niet ongericht bedrijven binnen een straal van 10 km tot een natuurgebied aangekocht.

Doelsturing

Tot slot wil ik nog stilstaan bij uw aanbeveling om maximaal in te zetten op doelvoorschriften in plaats van middelvoorschriften. Ik deel met u dat 'bedrijfsgerichte doelsturing' op termijn de handelingsvrijheid voor ondernemers kan doen toenemen. Zoals mijn collega in zijn brief over perspectief voor agrarische ondernemers uitgebreider toelicht,⁵ is doelsturing vanuit meerdere perspectieven aantrekkelijk. Bedrijfsgerichte doelsturing vraagt echter veel en voldoende betrouwbaar analyse-, reken- en meetwerk om het toepasbaar te maken in de praktijk. Dit is momenteel in veel gevallen nog niet mogelijk. Meer meten of anders meten, zie ik tegelijkertijd wel als een veelbelovende mogelijkheid om de agrarische ondernemer op termijn meer perspectief te bieden op doelsturing op bedrijfsniveau. Binnen het programma Nationaal Kennisprogramma Stikstof ga ik hiervoor een apart programma inrichten.

Op korte termijn kan doelsturing al wel bijdragen aan het verduurzamen van de bedrijfsvoering. Een vorm van doelsturing waarmee nu al praktijkervaring wordt opgedaan, is het belonen van prestaties van agrariërs op basis van kritische prestatie-indicatoren (kpi's). Een goed werkende kpi-aanpak biedt ondernemersvrijheid omdat het de geleverde prestaties centraal stelt en doelsturing dichterbij brengt. De komende tijd worden er op initiatief van en met steun vanuit mijn ministerie in het land pilots opgezet om hier meer praktijkervaring mee op te doen, in de hoop en verwachting dat de toepassing van kpi's de komende jaren verder kan worden opgeschaald.

Met vriendelijke groet,

Christianne van der Wal-Zeggelink
Minister voor Natuur en Stikstof

⁵ [Kamerbrief over perspectief voor agrarische ondernemers | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)